

The cover features a light blue background with several overlapping, semi-transparent pink paper-like shapes. A white rectangular box is centered on the page, containing the title text.

FRITID DÄR OCH NÄR JAG VILL
SLUTRAPPORT

Innehåll

Förord	4
Slutrapport – fritid där och när jag vill	5
Att leda processer - före, under, efter	5
Kontinuerlig handledning - samtalsledarnas egen process	5
Inledande reflektioner från samtalsledarna	6
Sara	6
Caroline	6
Christopher	7
Våra fördomar inför dessa möten	8
Sara	8
Caroline	9
Christopher	9
Vårt arbete med att utveckla dialogsamtalen	9
Kommunerna (stadsdelarna) i projektet	11
Kontakten med kommunerna:	11
Dokumentation	12
Reflektioner kring statistiken i halvtid (augusti 2018)	13
Gemensamt	13
Sara	13
Caroline	14
Christopher	14
Informationsspridning, erfarenhetsutbyte och extern utbildning	15
Informationsspridning på sociala medier:	16
Kompletterande enkät	16
Reflektioner över statistik och våra erfarenheter	17
Vilka förbättringsmöjligheter såg de?	18
Vad skulle behövas för att göra det enkelt att resa mer i länet för att delta i andra kommuners verksamhet? Vilka är hindren?	19
Avslutande reflektioner	20
Sara	20
Caroline	21
Christopher	23
Slutord från samtalsledarna	25
Bygg ett hållbart funkisengagemang	25

Idrott för äldre nybörjare	25
Spontanidrott - (platser och utrustning) - Sharing is caring (kooperativitet)	26
Billigare att åka med lokaltrafik - en förutsättning för en demokratisk stad.	26
Kommunicera bättre	26
Samarbete mellan kommunerna.....	26
Kostnadsfrågan - alla ska ha möjlighet att få testa den idrott man vill hålla på med.....	27
Bilaga 1 - mötesupplägg	28
Bilaga 2 - beskrivning per kommun/besök.....	30
Botkyrka	30
Botkyrka 2	30
Danderyd.....	30
Ekerö.....	31
Farsta.....	31
Haninge.....	31
Huddinge.....	32
Järfälla.....	32
Järfälla 2.....	32
Lidingö.....	32
Lidingö 2.....	33
Nacka	33
Norrtälje.....	33
Nykvarn	33
Rinkeby/ Kista	34
Skärholmen	34
Sigtuna	34
Sollentuna	35
Solna/ Sundbyberg 1	35
Solna 2	35
Sundbyberg 2	36
Södertälje	36
Södertälje 2	36
Tyresö	36
Vallentuna	37
Vaxholm	37
Vaxholm 2	37

Förord

Efter två inspirerande och lärorika år med projektanställning för Stockholms läns landsting (numera Region Stockholm) och Stockholms Stad skriver vi samtalsledare nu den avslutande rapporten om vårt arbete.

Sedan starten i april 2017 har vi unga samtalsledare varit väldigt inspirerade och engagerade i att få höra barn och ungas åsikter om sin fritid. Rapporten består av våra egna reflektioner och slutsatser samt de underlag vi samlat ihop från dialogsamtalen under dessa två år. Det har varit vår avsiktliga ambition att låta språket i rapporten reflektera oss som unga samtalsledare. Därför har vi undvikit att forma språket enligt byråkratiska normer. Genom att göra så vill vi påminna om att det här projektet har letts av unga för unga. Det har även varit vårt mål att göra rapporten tillgänglig för många genom att behålla ett vardagligt språk. Rapporten är framtagen på uppdrag av Torbjörn Neiman, utvecklingschef och avdelningschef på Region Stockholms Kulturförvaltning.

Vi vill rikta ett stort tack till de personer vars engagemang möjliggjort denna rapportskrivning. Tack till Torbjörn Neiman som är initiativtagaren till projektet. Även ett stort tack till Allmänna arvsfonden som har finansierat projektet. Tack också till handläggaren vid Allmänna Arvsfonden, Michael Broström, som inspirerat till hur upplägget kunde göras. Slutligen vill vi även rikta ett stort tack till vår handledare Charly Wassberg Borbos, som med stort engagemang tagit sig tid att lära ut, agera stöd och handlett oss under den här tiden.

Vi hoppas att du som läsare finner denna rapport intressant.

7 juni 2019, Stockholm

Caroline Eriksson, Samtalsledare

Sara Jannatirad, Samtalsledare

Christopher Svecke, Samtalsledare

Slutrapport – fritid där och när jag vill

Att leda processer - före, under, efter

Projektledningens insikt var redan från början (inte minst efter genomförd förstudie) att de som självklart har bäst kunskap om ungas behov angående sin fritid, är just unga. Den insikten kan tyckas självklar men i praktiken upplevs det ofta som komplicerat att agera efter den av olika anledningar.

En enkel (i alla fall i teorin) grundregel i skapandet av en inkluderande process är att ge målgruppen möjlighet att delta inte bara *under* själva processen utan också före och efter. Så i framtagandet av processen för detta projekt ville vi göra just detta. Vi anställde för det första unga samtalsledare/processledare som fick designa processen, och själva komma fram till hur de ville ta sig an frågan om före och efter. De bestämde sig ganska snart för att bjuda in målgruppen för att testa valet av process och de frågor de tagit fram, och sedan förädla processen i enlighet med deras synpunkter innan de kastade sig ut i skarpt läge. För att återkoppla till målgruppen efter att alla samtal är genomförda, kommer slutrapporten att skickas till kontaktpersonerna för varje kommun för vidare distribution till de unga som deltagit i varje kommun. Även unga som inte deltagit i processen kommer att få tillgång till materialet genom distribution från FSKF till kultur- och fritidschefer i alla kommuner.

Kontinuerlig handledning - samtalsledarnas egen process

Under hela projektets gång har samtalsledarna haft tillgång till kontinuerlig handledning av en erfaren mentor och processledare. I uppstarten av projektet fick samtalsledarna själva definiera vilka förväntningar de hade på arbetet och vilken typ av handledning de önskade. Utöver att samtalsledarna önskade få kunskap om processledning önskade de också:

- Lära känna varandra och jobba ihop sig som grupp
- Kunskap om processer med personer med funktionsnedsättning
- Kunskap om kommunal och regional struktur/förvaltning
- Delta på konferenser med fokus på ungas fritid
- Kontinuerliga möten för reflektion och diskussion om samtalen
- Möjlighet att förändra processen under arbetets gång

Med dessa önskemål i kontinuerligt fokus deltog samtalsledarna alltså i en egen process genomgående under hela projektet. Detta som en viktig del för helheten i projektet. Att leva som man lär helt enkelt.

Detta har bland annat lett till formen för denna rapport. Rapporten hoppas vi ska kunna ge en inblick i vårt utvecklande reflekterande arbete, med stort fokus på målgruppen och vår egen process.

- Charly Wassberg Borbos, Handledare och delprojektledare

Inledande reflektioner från samtalsledarna

Vi som jobbar med det här projektet som samtalsledare är Caroline Eriksson, Christopher Svecke och Sara Jannatirad. När vi träffades på vårt första gemensamma processmöte tillsammans med Charly Wassberg Borbos så hade vi med oss erfarenheter som på olika sätt lett oss till att söka oss till det här projektet.

Sara

Innan jag tackade “ja” till att jobba med det här projektet hade jag jobbat i ett halvår som fritidspersonal och personlig assistent på en grundskola. Att jobba med barn och unga har alltid intresserat mig eftersom det finns mycket inspiration att hämta där när det gäller nytt tänkande. Det som lockade mig mest till projektet var att “att samtala” som metod stod i centrum. Jag har alltid intresserat mig för “simpel” samtal och att skapa en process kring det verkade väldigt givande och intressant för mig.

Jag gick in i projektet med nästan inga förväntningar. Eftersom det var vi som skulle utforma processen och projektet var det svårt att riktigt veta vad det var man skulle förvänta sig. Det gjorde mig aningen nervös. Men med Charlys vägledning kom vi snabbt igång och formade ett projekt som vi kan vara stolta över. Genom att vara del av förarbetet för en process blir man också en naturlig del av den och då känner man inte att man arbetar för någon utan det känns mer som att man utför ett viktigt arbete. Den stämningen har vi haft på våra möten med Charly, som har varit öppen och prestigelös vilket gör det tryggt. Man har vågat ha “fel”. Det har varit lugnt att ifrågasätta varandra och diskutera med varandra. Detta ledde också till att vi har haft samma stämning på våra möten med de barn och unga vi mött.

Caroline

Jag har jobbat med barn i flera sammanhang innan. Både som ungdomsledare, skidlärare under ett antal år samt som volontär i Sydafrika där jag jobbade i kåkstaden Langa, med barn som varit illa och behövde hjälp för att komma på rätt spår i livet.

Så barn har jag mött och jobbat med i flera olika konstellationer där alla haft olika förutsättningar och levnadsstandard. Jag har även varit projektledare för ett projekt som bygger på just fritid, “En fritid för alla”. Ett projekt som handlar om att låta barn hitta sin rörelseglädje, och att få testa på nya idrotter gratis i förhoppning om att väcka ett intresse.

Anledningen att jag sökte till detta projekt är för att jag brinner för barn och unga, att få komma ut och faktiskt höra deras åsikter är en jätteviktig del för såväl mig själv som för projektet. Samtalsledare är inget jag jobbat som tidigare så vårt förarbete där vi fick fylla på vår kunskapsbank med vår handledare Charly var mycket värdefullt för mig.

Förväntningarna på detta projekt var höga, jag kommer ihåg att jag längtade tills vi skulle få åka ut och samtala med barn och unga, jag såg fram emot att höra deras åsikter, samla in deras tankar och idéer. I efterhand inser jag att jag inte förstod hur mycket jobb som faktiskt krävs för ett sådant här projekt innan man kan gå ut i skarpt läge. Många möten och

diskussioner, testande och utvecklande för att så småningom komma fram till en passande process. Att prata med barn och unga om ämnet fritid är lätt, men att prata med dem om det som vi faktiskt gör, om vad som hindrar dem från att göra det de gör, det är inte alltid lätt, det kan bli känsligt, det kan vara svårt, det kan vara obehagligt för vissa och då gäller det att vi bemöter barnen så bra vi bara kan och ser till att de känner sig trygga med oss. Något som inte blev ett problem just för att vi gått igenom olika scenarion som kan uppstå och tränat mycket på hur vi kan bemöta dessa svar och frågor.

Vi fick tidigt lära oss hur man skapar en process och sedan utveckla den till det den faktiskt är idag. Trots att processen hela tiden var under utveckling hela vägen till vårt sista möte så har vi fått lära oss grunderna till uppbyggnaden och fick testa oss fram till vad vi själva ansåg skulle bli bra. Något vi lärde oss av Charly var att processen hela tiden kommer vara under utveckling, ena mötet är ofta inte det andra likt, vilket gör att processen även den kan ändras och formas med tiden. Att ha möjlighet till en handledare under hela processen har varit till stor hjälp, någon att bolla tankar och idéer med och som kan komma med input när man kört fast ibland.

Christopher

Jag har arbetat med ungdomar och barn i ett utsatt område i Sydafrika där jag lärde mig väldigt mycket. Samtidigt var min förkunskap kring barn och unga med funktionsnedsättning inte speciellt stor. Alla oavsett funktionsvariation har såklart egna personligheter och egenskaper som man måste anpassa sig till och som man lär sig mycket av. Kommunikation sker mycket på mottagarens villkor och det är verkligen något jag sett när jag samtalat med barn och unga, det är otroligt viktigt att kommunicera på deras villkor.

Jag är en väldigt idrottsintresserad kille, som hållit på med diverse sporter och jobbat med barn och unga både på och vid sidan av planen. Att lyssna på de barn och unga vi pratar med, att försöka förstå deras situation och förutsättningar och att de alla har olika förutsättningar har varit något jag känner igen från min aktiva tid i lagsporterna.

För att ge barn och ungdomar rätt förutsättningar att kunna berätta hur dom känner och reflektera kring olika frågor är det otroligt viktigt med ordentlig förkunskap. Det innebär att vi som samtalsledare måste ha bra och genomtänkta frågor för att de unga ska känna att frågorna är så öppna som möjligt. Genom kontinuerlig handledning har vi kunnat anpassa våra dialogsamtal och kontinuerligt förfinat dom. Vi har haft diskussioner kring vilka typer av frågor vi ska ha och hur vi ska få ungdomarna intresserade. Genom ett antal övningar har vi integrerat frågorna i övningarna så att det inte känns som en tråkig intervju/utfrågning. Det har varit otroligt viktigt för vår utveckling att få handledning. Vi har genom diskussion under våra processmöten fått hjälp av Charly, och inte minst varandra, att utvecklas och förbättras i dialogsamtalen.

Inför dialog med barn och unga med funktionsnedsättning

Vi var alla tre nervösa och saknade erfarenhet av att leda samtal med barn och unga med funktionsnedsättningar. Innan vi började vår egen process så deltog vi på ett dialogsamtal på

Husbys dialogcafé arrangerat av Malin Bernt. Malins dialogcafé var vår första kontakt med en så kallad inkluderande dialog för alla (trots eventuella funktionsvariationer). Av dialogcaféet lärde vi oss att vi tex kunde vara hjälpta av att prata i mindre grupper och ha med bildstöd. Men också att ha förutbestämda frågeformuleringar och vara förberedda med eventuella följdfrågor (från en mall) för att driva samtalet framåt.

Senare bjöd vi in Malin Bernt för att delta på ett av våra processmöten. Där delade hon med sig av tips inför våra kommande möten med målgruppen unga med funktionsnedsättning och tips på vilka platser vi bör besöka, ink kontaktpersoner. Hon pekade också ut några brister i vår tänkta process. Som till exempel att alla inte har fysisk möjlighet att utföra vissa övningar eller att vissa av våra frågeformuleringar var otydliga.

Jenny Rosendahl blev vi tipsade om att kontakta av Torbjörn Neiman. Jenny jobbar på Järfälla kommun som verksamhetsutvecklare/ kommun doktorand. Vi bjöd henne på ett av våra processmöten för att få ta del av hennes forskning inom ämnet och tips för hur vi skulle gå tillväga. Jenny pekade ut brister i vårt vardagliga sätt att prata och hur otydligt det kan vara för en person som till exempel har aspergers och gav exempel på olika scenarier där det kan gå fel. Även hon påpekade att det skulle vara till hjälp att ha bildstöd för att skapa ett inkluderande möte där alla kunde delta eftersom alla kunde hänga med hjälp av bilderna. Hon lärde oss också "Talking Mat", en metod som underlättar kommunikationen.

Talking Mat har vi använt oss av och haft med som verktyg på samtliga dialogsamtal med funktionsnedsatta barn och ungdomar. Talking Mat är precis som det låter en matta (storleken av en dörrmatta) som man placerar urklippta bilder på ex. olika sporter, emojis som visar en glad gubbe som ler och visar på att detta är något jag tycker är roligt, eller en tumme ner som kan visa på att det här inte är något jag gillar. Detta har varit ett effektivt och användarvänligt stöd både för oss och deltagarna och underlättat eventuell misskommunikation. Talking Mat har också hjälpt oss att vara inkluderande i våra samtal då det har underlättat för deltagare att hänga med även om de har svårt att läsa. Jenny var väldigt noggrann med att ha en metod som inte får deltagaren att känna prestationsångest. Det som vi alla kommer att ta med oss är att om personen man ställer frågan till inte förstår ens fråga beror det på att man själv har misslyckats att kommunicera på ett bra sätt.

Våra fördomar inför dessa möten

Sara

Jag var nervös inför detta arbete eftersom jag saknade erfarenhet och verktyg för att föra den här sortens samtal. Jag hade enstaka dåliga erfarenheter där det inte hade gått bra för mig att kommunicera. I mitt eget huvud hade jag skapat en jättestor utmaning på grund av okunskap och fördomar. Men när vi väl träffade Jenny som berättade för oss att det bara gäller att vara tydlig, och sen då vi hade vårt första dialogsamtal på Stället i Järfälla, då insåg jag att jag hade oroat mig i onödan innan.

Caroline

Barn och unga med funktionsnedsättning var ett relativt nytt område för mig. Jag jobbade lite med barn och unga i Kapstadens kåkstäder som hade olika typer av funktionsnedsättningar - men dessa barn var särskilt svåra att kommunicera med, dels var språket ett stort hinder men också för att deras kommunikationsförmåga var mycket begränsad. Men dessa barn spred så otroligt mycket energi och kärlek. De inspirerade mig och väckte en nyfikenhet att få lära känna dem.

Jag måste nog också erkänna att jag var lite nervös, kanske till och med lite rädd. Jag ville inte bli missförstådd och råka få någon att känna sig förödmjukad av något jag sagt tokigt eller som kunde misstolkas. Jag visste inte riktigt vad jag skulle förvänta mig, i och med att de jag träffat tidigare hade varit svåra att kommunicera med och faktiskt inte förstått mitt språk så visste jag inte riktigt vad jag skulle förvänta mig i möten med dessa barn på mitt eget språk. Jag var rädd att inte kunna göra mig förstådd eller än värre att jag inte skulle förstå vad våra deltagare ville säga.

Christopher

Min största rädsla kring att träffa dessa fantastiska människor var att bli missförstådd och säga något som skulle kunna förolämpa någon. Då jag har träffat många ungdomar tidigare i Sydafrika som inte hade så bra förutsättningar eller fick hjälp för att kunna nå sin fulla potential så hade jag en fördom om hur kommunikationen skulle ske. Jag har i efterhand förstått hur viktigt det är med rätt förutsättningar gällande utbildning, självkänsla och tro på sig själv för att kunna lyckas med just detta. Dessa ungdomar har fått bra hjälp och förutsättningar, men jag ser att även här finns det förbättringsmöjligheter framförallt kring ett ökat utbud av aktiviteter och fler platser att träffas på.

Vårt arbete med att utveckla dialogsamtalen

En av de unika egenskaperna med detta projekt har varit formen på våra s.k. processmöten. Eftersom vi alla har annat än projektet vid sidan om brukar vi ses sent på eftermiddagen vilket har inneburit att vi alltid äter middag tillsammans. Detta har bidragit till den goda stämningen som råder under våra möten. Detta är en av anledningarna till att vi kunnat diskutera och samtala fritt. Vi ser alla vikten av ett konsekvenstänk både före, under och efter möten både vad det gäller vilken typ av frågor vi ställer samt hur vi ställer dem. Men även hur vi tar emot svaren. Före för oss, där vi går igenom för och nackdelar med nya idéer eller gamla idéer som inte funkade i praktiken. Under och efter möten för barnen, så att de har en positiv erfarenhet av sitt deltagande. Ett exempel på ett återkommande ämne är pengar. Tidigt insåg vi att det fanns en stor risk för att utsätta några av våra deltagare för obehag genom att nämna detta svåra ämne. Därför diskuterade vi länge och väl olika sätt att närma oss ämnet utan att göra någon i gruppen obekvämt. Därför tog vi med en övning med post-it lappar där alla deltagare på ett anonymt sätt får skriva sina egna personliga utmaningar/hinder.

Våra processmöten har också varit en plats för utvärdering efter varje dialogsamtal vi har haft. Detta har kanske varit det viktigaste för att komma vidare och förbättra vårt upplägg för dialogsamtal och utvecklat oss själva som samtalsledare.

Formen och innehållet i våra dialogsamtal var inget som var färdigt utan det var i konstant förändring under tiden och med de nya erfarenheterna vi skaffade oss. Vi började vårt arbete med att lära om andra liknande processer och olika typer av dialogsamtal för att se vad vi kunde ta med oss in i vår egen. I ett av våra första processmöten introducerade Charly oss till en mängd övningar vi skulle kunna ha med. Dessa blev sedan grunden för hur vi byggde upp en vårt 90 minuters dialogsamtal. Dessa övningar finner ni i **bilaga 1**.

Det viktigaste under hela vårt arbete har varit att vi hela tiden testade våra idéer och anpassade oss efter de resultat vi fick. Inget dialogsamtal vi haft var det andra likt. Vi har träffat barn och unga i olika åldrar på skolor, fritidsgårdar och i föreningar där det krävts att vi har varit anpassningsbara för att på bästa sätt samla in det underlag vi behövt. I dessa situationer har vårt grundliga förarbete gjort att vi har varit mer självsäkra och bekväma i att gå utanför vår planering där det behövs. Med tiden blev vi mer och mer självsäkra att släppa manuset och vara mer fria i hur vi genomförde dialogsamtal.

Vi testade även att inkorporera *surveys* (enkätundersökningar) som ett kompletterande underlag till dialogsamtal. Men vi avfärdade det ganska snart. Bland annat på grund av hur opersonliga de kan upplevas. Så vi ville vi inte använda oss av det. Mer om detta längre fram i rapporten.

Kommunerna (stadsdelarna) i projektet

1	Botkyrka	8	Lidingö	15	Sollentuna
2	Danderyd	9	Nacka	16	Solna
3	Ekerö	10	Norrtälje	17	Sundbyberg
4	Farsta	11	Nykvarn	18	Södertälje
5	Haninge	12	Rinkeby/ Kista	19	Tyresö
6	Huddinge	13	Skärholmen	20	Vallentuna
7	Järfälla	14	Sigtuna	21	Vaxholm

Tidigt i vårt arbete började vi med att göra en inventering av Stockholms läns alla 26 kommuner. Vi samlade in information om hur många som var mellan åldrarna 12–19 år. Vi kollade även upp utbudet på kultur- och idrottsaktiviteter som varje kommun erbjöd och antalet skolor och gymnasium som fanns i kommunen. Det mesta av informationen samlade vi in via hemsidor och genom att kontakta ansvariga i varje kommun. På detta vis skapade vi oss en uppfattning om varje kommun. Vissa kommuner är mer “idrottsintresserade”. Det kan bero på stort intresse från invånarna, geografiskt läge, historia osv. Andra kommuner är mer “kulturintresserade”. Vi kollade även på kommunernas utbud av aktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning. Många kommuner, och inte minst kontaktpersoner i de olika kommunerna fick vi också information om av Torbjörn Neiman och Malin Bernt. Vi formulerade en inbjudan i form av en kortare text om projektet, vårt syfte och en kort förklaring om hur mötet skulle gå till. Den inbjudan mejlade vi ut till respektive kommuns kontaktperson. Att mejla ut inbjudan hjälpte oss att väcka intresse men oftast fick vi inget svar förrän vi skickade ut ett mer personligt mejl som påminnelse.

Kontakten med kommunerna:

Kommunikationen med kommunerna har varit varierad. Vi har alla märkt av några motgångar när det gäller att komma fram till rätt kontaktperson. Genom olika kommunikationssätt (e-mail, telefonsamtal och möten) har vi kontaktat kommuner, skolor, fritidspedagoger och samordnare för att erbjuda våra dialogsamtal. Vissa kontaktpersoner har

varit bättre än andra på att visa intresse och relativt snabbt bjuda in oss till deras kommun för dialogsamtal. Medan andra krävde flera påminnelser, mer research och flertalet konversationer med andra potentiella kontaktpersoner. Det gällde att tydligt och enkelt kommunicera vilka vi var, vad vi gjorde och vad vi ville samt vad som krävdes av själva kontaktpersonen inför ett dialogsamtal. Vår egen reflektion är att det underlättade enormt om kontaktpersonen faktiskt uppskattade att vi kom och själv hade ett intresse i temat för samtalet.

Några kommuner och personer vi tycker förtjänar en hyllning är:

- Anna Persson för ditt otroliga engagemang för alla med någon form av funktionsnedsättning på Himmel & Pannkaka i Farsta.
- Fritidsgården Kulan på Lidingö som finns för de barn och unga som känner att de inte får chansen eller har möjligheten (ekonomiskt) att delta i en idrottsverksamhet.
- Södertälje kommun där vi fick en jättebra kontaktperson, Cia Holmer som har varit en väldigt bra och engagerad kontakt som hjälpt oss mycket. Hon samlade snabbt ihop deltagare till möte och hjälpte oss så att vi fick träffa olika ungdomsgårdar och på så sätt få bättre underlag från flera delar av Södertälje.
- Josefina Ström i Skärholmen såg vi som en riktig eldsjäl som hade mycket positiv energi och engagemang i att alla ska få samma förutsättningar i skolan.

Något som varit ganska tydligt är att de har gått både lättare och snabbare att komma i kontakt med rätt kontaktperson när det gällt grupper med funktionsnedsättning. Det har tydligt märkts ett större engagemang och driv hos dessa kontaktpersoner.

Rent krasst så har det i de andra kommunerna varit svårare att få tag i rätt kontaktperson än att hålla själva mötet, som vi från början trodde skulle bli svårare än själva kontakten.

Mot slutet av projektet då vi hade fått mer erfarenhet testade vi andra kommunikationsvägar än e-mail och telefon. I början var vi oroliga att det inte skulle framstå som professionellt när vi till exempel tog kontakt via Facebook. Men vi märkte hur det effektiviserade kontakten och kortade tiden för att hitta till den person som faktiskt kunde hjälpa oss förverkliga mötet. Framför allt kontaktade vi fritidsgårdar via sociala medier.

Dokumentation

Efter varje dialogsamtal har vi skrivit vi in anonymiserad statistik, citat och åsikter i en mall. Denna mall är framtagen ur Ulrikas Lindblads (författare till förstudien) grundfrågor. Den är utformad för att på ett enkelt sätt redovisa den information vi har fått vid varje möte och allt detta finns sammanställt i ett Excel-dokument.

I bilaga 2 kan ni även läsa en kort sammanfattning om respektive dialogsamtal.

Reflektioner kring statistiken i halvtid (augusti 2018)

Gemensamt

Vi kan se redan nu att vissa delar i statistiken sticker ut. Det handlar om det som skulle behövas för att få fler ungdomar att fortsätta eller börja på aktiviteter. Information är det som saknas enligt barnen/ungdomarna. De upplever att de inte får tillräckligt med information från skolan eller föreningarna i kommunen. De får istället oftast höra om aktiviteter från vänner eller familj. Även kostnaden är något som kan göra så att många slutar eller inte börjar med olika aktiviteter då de uttrycker att de inte har råd att delta. Det kan innebära allt från att de inte har råd med utrustning eller inte har råd att ta sig till aktiviteter (till exempel med lokaltrafik) eller att föräldrar inte har möjlighet att ge skjuts. Ekonomi är ofta ett känsligt ämne, men som ändå ofta kommit upp mellan raderna eller på de individuella post-it lappar ungdomarna fått skriva ner sina hinder på. Många ungdomar berättar också att de inte har tiden som krävs på fritiden då de prioriterar andra saker som studier och umgänge med vänner framför fritidsaktiviteter. Kommunerna skiljer sig något på vissa punkter men många delar är generellt lika hos alla kommuner. Såsom kostnad, tid och information.

Det vi hittills sett angående hur ungdomar ska kunna fortsätta eller börja med en fritidsaktivitet är genomgående liknande det som gäller förbättringsmöjligheter som ungdomarna ser. Större utbud, kostnadsfrågor, avstånd och kommunikation är återkommande saker. Detta har vi tydligt märkt under dialogsamtalen med ungdomarna då de förklarat hur de känner kring dessa problem. Många ungdomar känner att de vill testa på nya fritidsaktiviteter men har inte tid, pengar eller möjlighet till detta. För de flesta tar skolan mer tid ju äldre de blir. Eller så har de inte råd med utrustning eller att resan till aktiviteten. Även när det gäller resande över kommungränserna handlar mycket om liknande saker som i de två tidigare frågeställningarna. Kostnad och information om resvägar är problem som många ungdomar lyfter.

Sara

Som det har nämnts tidigare skiljer sig detta projekt från andra projekt om ämnet eftersom de som leder processen också är unga som samtidigt som projektet går framåt får en utbildning i processledning. Det som för mig kändes som ett tungt uppdrag i början av året 2018 var att anordna ett stort antal möten. Det som känns som en otrolig lättnad är att vi har nu genomfört många av dem. Jag är otroligt glad att inget möte har varit den andra likt. Att vi har fått höra så många olika röster. Ofta har rösterna berättat om samma sorters brister och problem. Det är dyrt att utföra de flesta av aktiviteter, det finns elitism och favorisering. Det är svårt att ta sig till aktiviteterna. Det är press från skolan och sociala umgängen. Det är ångest och rädsla att inte räcka till. Det är inte tillgängligt för alla. När jag läser igenom statistiken och går igenom de citat vi har fått in är jag glad att vi gör det här projektet. För även om vi inte kan göra så mycket åt det kan vi hjälpa de röster som ofta inte hörs att höras lite bättre. Delaktighetsprojekt görs oftast inte eftersom det kräver betydligt mer resurser och tid men i längden är det fler som tjänar på det.

Nu när vi har kommit halvvägs märker jag att trots att det ingår i projektet och att vi har gjort en kartläggning av kulturskolor, så saknas kulturaktiviteterna i vår statistik. Vad det beror på kan vara olika saker. Dels har vi samtalsledare nog fokuserat mer på idrott. Det kan också bero på att det möjligtvis är så det ser ut. Att fler håller på med idrott än kultur. Kan det vara så?

Caroline

Personliga möten med barn och unga idag är så mycket mer än bara ett samtal, det är många intryck, lätta som svåra att ta med sig och vissa av dem sitter kvar lite extra när man tänker tillbaka. Jag får en känsla av att unga är så mycket mer medvetna idag, de känns äldre i sitt sätt att tänka och vara än vad jag själv var när jag var i den åldern. Klimatet uppfattar jag kan vara lite hårdare och gruppträck och värderingar spelar in i de ungas egna val.

Något jag tycker, underförstått, kommit fram under våra samtal är att de unga ser normer. Normer inom idrotten, vem som kan göra vad. En 12 årig kille på Lidingö ville sluta på baletten för han hade nu insett att det var ”inget för killar”. Påtryckningar från kompisarna gjorde att han valde att lägga av med baletten som han gillade för att passa in i kompisgänget. Ska det verkligen, 2018, finnas normer för vilken idrott som är anpassad för vem?

Ett annat av samtalen som fastnat är killarna med rötter från Iran som älskar att spela fotboll men som känner sig uteslutna av sin egen tränare. Tränaren, den svenska vita pappan som favoriserar sina egna söner och citat “deras blonda snälla vänner” gjorde att dessa killar inte blev uttagna på matcher, fick sitta på bänken på träningar och inte fick ut det de ville av sin idrott. Det samtalet berörde mig starkt, tre 14-åriga killar som känner sig utanför, som inte vill annat än att spela fotboll i ett lag och ha roligt inte får den möjligheten på grund av att en vuxen prioriterar sina egna barn och deras vänner.

Det jag överraskats av är att trots att det kan skilja en del mellan kommunerna och de unga vi träffar när det gäller förutsättningar, värderingar och bakgrund så är de hinder som framkommit i samtalen liknande. Det är flera unga i olika kommuner som delar åsikt om att skolan tar för mycket tid av fritiden, som tycker många idrotter är dyra, som gärna sett att alla fick ett busskort och som anser att det är svårt att veta vad som finns att göra i sin kommun på grund av dålig marknadsföring. Dessa likheter är ganska intressanta, vad beror det på?

Jag är väldigt glad att jag fått möjligheten att delta i detta projekt, under denna process och få träffa alla dessa underbara barn och unga med och utan funktionsnedsättning för att få höra vad dom har att säga. Det är väldigt roligt och jag ser med spänning fram emot att se vilka fler möjligheter unga kommer att ges i framtiden. Förhoppningen är att detta arbete blev en del i den positiva utvecklingen.

Christopher

Det finns vissa delar i projektet som vi hade kunnat göra annorlunda, kontakten med kommunerna exempelvis, samtidigt som det är en del av lärandeprocessen. Jag är nöjd med

hur vi har anpassat oss till problemen som uppstått och byggt vidare på det positiva i våra dialogsamtal. Alla samtalsledare har utvecklats efter varje möte vi haft. Alla känner sig säkrare i det vi vill få fram och detta speglas i de samtal vi har med ungdomarna där vi får mycket mer specificerande svar och personliga åsikter. Om jag fick ändra något från våra samtal i början skulle det vara att öka på reflektionsdelen som vi nu har ändrat till våra senaste samtal.

Gällande statistiken som vi har fått fram ser jag flera positiva delar. Vi kan koppla ihop reflektionerna vi fått från ungdomarna och på ett tydligt sätt se vad den största hindren är. Vi har fokuserat väldigt mycket på det kvalitativa i detta processupplägg genom samtal med individen. Jag som har studerat statistik tycker denna del är otroligt intressant och även viktigt för underlaget i detta projekt.

Några delar som är återkommande i vilken kommun man än besöker är kostnadsfrågan, pendlingsmöjligheter till sin aktivitet och att skolan tar mycket av ungdomarnas fritid. Gällande kostnadsfrågan ser vi att många tycker att det är svårt att testa på flera aktiviteter samtidigt då kostnaden blir för stor. Är samtidigt kollektivtrafiken dåligt blir det en tid/kostnadsfråga då man inte alltid har möjlighet att få skjuts till aktiviteten. Flera av aktiviteterna ligger långt borta eller är svåra att ta sig till. Vi ser även ett ökat tryck med skoluppgifter utanför skolan, detta innebär att många ungdomar väljer att minska eller avsluta sina fritidsaktiviteter för att hinna med skoluppgifterna. Det positiva med denna information vi får från ungdomarna är att det går att göra förändringar och förbättra så att fler kan hålla på med fritidsaktiviteter och under längre tid än som det ser ut i dagsläget, där många väljer att sluta i tidig ålder.

Jag tycker vi framförallt ska fortsätta i samma anda som i dagsläget där vi fokuserar på att ungdomarna ska få berätta hur dom känner. Vår del i detta är att vi ska ställa frågor utan att styra dom i sina reflektioner. Det är otroligt viktigt att vi ställer rätt frågor så dom känner sig trygga och får fram tankar och idéer som dom har kring sin kommun. Vi följer med spänning om det kommer se likadant ut de närmsta månaderna när vi besöker resterande kommuner. Min uppfattning är att barnen/ungdomarna har ungefär samma tankar och idéer vilken kommun vi än besöker, skillnaden ligger i vilka förutsättningar som finns. Vi ser tydliga indikationer kring vad som behöver förbättras och utvecklas för att skapa bättre förutsättningar.

Informationsspridning, erfarenhetsutbyte och extern utbildning

- På *Träffpunkt idrott* 2018 höll Caroline en presentation om projektet. Träffpunkt Idrott är en mäsia för Nordens alla beslutsfattare, intressenter, aktörer och innovatörer inom idrott, bad, anläggning, fritid och folkhälsa. Här var det viktigt att lyfta fram det unika med vårt projekt vilket är att det är unga som pratar med unga i dialogsamtal på riktigt. Vi ville lyfta fram hur viktigt det är med den här typen av dialogsamtal med förhoppning att väcka lusten hos fler landsting och kommuner att vilja genomföra liknande projekt. 6 Mars 2018 - Göteborg

- Sveriges Kommuner och Landsting konferens *Improving democracy* i Stockholm. Sara och Caroline var med som deltagare och fick utbyta erfarenheter med internationella och nationella deltagare och fick ta del av exempel på hur medborgardialog (public participation) och inflytande kan se ut och utvecklas. Här stärktes vi ytterligare i vår tanke om att målgruppen självklart ska inkluderas i alla delar av en dialog. 17–18 maj 2018 - Stockholm
- *FSKF chefsmöte* på Värmdö - Sara gjorde en presentation för kultur- och fritidschefer i Stockholms läns kommuner. Hon gick igenom processens start, några av utmaningarna samt de positiva aspekterna i projektets form och genomförande. 14 Mars 2018, Värmdö.
- Tvådagarsutbildning för processledare i *medborgardialog i komplexa frågor* - Caroline deltog på en två dagars utbildning med tema medborgardialog i komplexa frågor. Här fick man ta del av och prova på olika verktyg för hur medborgardialog kan användas för att hantera komplexa och konfliktfyllda frågor med målet att bidra till ett inkluderande samhälle. 10–11 oktober 2018.
- MUCFs Rikskonferens *Ung Fri Tid* i Stockholm - Sara och Christopher deltog på en och en halvdags konferens om fritidsverksamheter för barn och unga. Vi utbytte erfarenheter med deltagare och lyssnade på seminarier om fritidsverksamheter i hela landet. 29–30 november 2018.
- Projektet kommer att slutredovisas vid ett seminarium med regionens kultur- och fritidschefer, idrottschefer, kulturchefer samt strateger och specialister den 13 september 2019 samt finnas med i en kortare övergripande beskrivning vid *Stockholmstinget* som Region Stockholm arrangerar den 14 november.

Informationsspridning på sociala medier:

Redan i början av vårt arbete hade vi diskussioner om hur och om vi skulle använda oss av sociala medier. Dels för att nå vår målgrupp dels för att dela med oss av vår process utåt. Av egna erfarenheter och i samtal med målgruppen kom vi fram till att vi ändå skulle låta bli att försöka nå dem via sociala medier eftersom projektarbetet inte var av intresse för dem att följa. När det gäller informationsspridning om vår process har vi återvänt till frågan om vi skulle göra det via sociala medier ett par gånger. Tillslut valde vi att istället skriva ett nyhetsbrev ungefär varannan månad istället. Dels pga. den tiden det skulle ta att hitta rätt målgrupp på rätt socialt medium men också att fokus kanske skulle försvinna lite från det vi egentligen ska fokusera på, samtalen.

Kompletterande enkät

Efter några månader med kommunbesök, tänkte vi att ett bra komplement till samtalen skulle kunna vara en enkät som kan skickas ut till de unga som inte kunnat närvara under

dialogsamtalen. Men även som ett extra underlag som kunde skickas ut till de kommuner vi inte nådde ut till eller där vi var intresserade av att veta mer. Därför tog vi fram en enkät via *Survey Monkey*. Totalt fick vi in 50 svar från unga mellan 12–19 år.

Vi märkte snabbt efter att ha skickat undersökningen till ett gäng ungdomar att det generellt sett såg likadant ut som under våra möten, vi fick samma typ av svar/resultat. Det svåra med en enkätundersökning är att få del av de tankar och åsikter de unga har omkring frågorna eftersom vi inte kan ställa följdfrågor och liknande. Vi tog ganska snart beslutet att inte lägga mer fokus på enkätundersökningar då vi ansåg att informationen vi får genom våra dialogsamtal ger betydligt mycket mer i jämförelse med en enkät som skickas ut.

Det vi tog med oss från detta är ett bevis på att samtalen som vi har med ungdomarna är väldigt viktiga för att få fram deras åsikter och tankar. Vi kände även här att barn och unga med olika funktionsnedsättningar som inte skulle kunna svara på denna enkät, ännu en gång hade fått möta utmaningar i att besvara den. Då tanken med hela projektet är att alla barn/ungdomar ska få möjlighet att dela med sig av sina tankar, valde vi att lägga även detta åt sidan för att fokusera på våra dialogsamtal.

Reflektioner över statistik och våra erfarenheter

Vid majoriteten av mötena har vi varit tre samtalsledare där två av oss har fört samtalet och en av oss fört anteckningar. Det har gjort att vi ofta varit tre som har lyssnat och kunnat snappa upp allt möjligt vi hör, samtidigt som en av oss kunnat anteckna allt som sägs, görs och diskuteras under samtalets gång. Vi har även antecknat antalet deltagande och antalet svarande på de olika frågeställningarna. I vissa fall har vi varit färre än tre men då har ändå den ena av oss till uppgift att framförallt lyssna och anteckna. Våra anteckningar har vi sedan fört in i ett samlingsdokument. I detta dokument ligger såväl statistiken som citat och post-it lappar. Samlingsdokument finns som bilaga till denna rapport.

Eftersom vi samtalsledare har genomfört dialogsamtalen lite olika så kan man säga att svaren inte är riktigt så exakta som de ser ut i samlingsdokumentet. Vissa svar är införda efter en uppskattning av oss baserad på ett påstående eller en åsikt vi har fått av en deltagare. Medan vissa svar är just så exakta som de ser ut. I vissa fall har vi räknat händer i handuppräckning eller huvuden då de ställt sig på linjen eller då vi har kört fyra-hörn eller då de under samtalet har räckt upp en hand vid frågeställningar. Vi har på ett eller annat sätt alltid ställt samma frågor men ibland har svaren kommit fram i mer diskussionsliknande former. Detta har varit en viktig del i vårt utvecklingsarbete med processen. Vi har helt enkelt prioriterat ett bra samtal framför exakta svarsalternativ utifrån en mall, då vi anser att kvalitén bakom siffran på så vis blir ännu bättre. Med detta vill vi visa att det är viktigt för oss att vara transparenta kring hur vi arbetar.

Som ni kan se i samlingsdokumentet så har vissa kommuner lyckats bättre än andra på att samla ihop antalet deltagare. Något vi är stolta över och som vi sagt från början är att oavsett

antalet deltagare så genomförs alla möten, vi har aldrig ställt in ett möte på grund av att antalet varit lågt.

Vår statistik över svaren vi har fått visar att de flesta tycker att det är svårt att veta vad som finns att göra i respektive kommun, man känner även att man inte hinner pga. skolan tar mycket tid, aktiviteterna är för långt bort/svåra att ta sig till samt att lokaler är otillgängliga (det här svaret har framförallt unga med funktionsnedsättning svarat).

Under våra möten har vi hört många deltagare uttrycka att man **inte får reda på vad som finns** att göra såvida fritidspersonal eller aktiva föräldrar inte informerar de unga om utbudet. När vi frågade om det fanns någon alternativ väg att få information från fick vi till svar från de flesta att sociala medier som instagram eller snapchat skulle kunna funka - men även att verksamheterna borde besöka skolorna för att visa upp sig, visa vad de erbjuder, och var de finns.

De flesta som påpekade problemet med **otillgängliga lokaler** var barn och unga med någon form av funktionsnedsättning, framförallt de barn och unga med rörelsehinder. Man tyckte att till exempel simhallar är dåligt anpassade för personer med rullstol. De känner att de ofta behöver anpassa sig efter lokaler istället för att lokaler ska vara anpassade för dem. Man har också påpekat att mötesplatser och aktiviteter för personer med funktionsnedsättning har svårt att bli av på grund av att lokalerna är svåra att låna och att dessa ungdomar ofta inte har någonstans att vara.

Ett ämne som vi redan innan vi började med samtalen var medvetna om skulle komma upp var det **ekonomiska hindret**. Vi var medvetna om att det hindrar många att delta i olika aktiviteter men ville inte göra någon obekväms med särskilda frågor om detta. Därför har vi försökt närma oss frågan genom att låta deltagarna själva nämna det verbalt eller genom att skriva på post-it lapparna. Vi samtalsledare har ibland förstått mellan raderna att det som lyfts är ett sätt att prata om ekonomiska hinder. Ofta har det då handlat om formuleringar såsom "Jag har hört att..." eller "Vissa säger att...". Beroende på vilken kommun vi har varit i har det varit mer eller mindre tydligt att pengar är ett hinder.

Vilka förbättringsmöjligheter såg de?

De svar som utmärker sig tydligast är att alternativen rörande resekostnader och kommunikationer. Vi ser att det här tyder på ett samband mellan resekostnader och ekonomiska möjligheter. För har man svårt att resa pga. resekostnader har man också svårt att betala för aktiviteter samt också eventuellt att ta sig till den aktivitet som passar en bäst. Att inte kunna resa leder också till stort tryck på lokala verksamheter och hallar. Att inte ha möjlighet att resa utanför sitt område leder också till att man avstår från att fullfölja sina intressen. Detta leder enligt oss till ett utanförskap som ibland kan få negativa följder.

En annan sak som fick hög svarsfrekvens är att utbudet är smalt och behöver förbättras. Exempelvis många som tidigare hade varit aktiva inom lagsport men hade lagt av uttryckte att de kände att de saknade kampsport i sin närhet då det är en aktivitet som är lättare att

komma in i som äldre och nybörjare. Detta eftersom de upplevde att kampsport är en individuell prestation och de inte behöver vara oroliga för att dra ner ett helt lag. De kommuner som gav barn och unga möjligheten att testa många olika sporter fick positiv respons från de barn och unga vi pratade med. Framförallt de i de yngre åldrarna. Många pratade också om att det är viktigt att bygg multihallar som ökar såväl utbud som möjligheter för de unga. Många är glada när nya hallar byggs, dels för att de är mer tillgängliga och åtkomliga för alla men också att fler får en plats att vara på.

En reflektion från vår sida är att vissa kommuner är duktiga på att satsa pengar på nya anläggningar och hallar medan andra kommuner inte har samma möjligheter. Därför är det bra med samarbeten mellan kommuner (helst närliggande kommuner) där invånarna lättare kan resa till sina aktiviteter och aktiveras.

Vad det gäller färdtjänst så är detta något som varit en aktiv fråga i nästintill samtliga kommuner. Det är många som tycker att färdtjänsten inte fungerar bra, att det känns otryggt och lätt blir missförstånd i olika situationer.

Vi har uppfattningen att många åker in till Stockholm men inte att så många åker från Stockholm. Hallar i Stockholm stad är överbelastade. Efter samtal med barn och unga har det framkommit (beroende på hemkommun) att många från närområdet gärna åker in till centrala Stockholm. Mer om hur barn och unga förflyttar sig mellan de olika kommunerna finns att läsa i utvecklingsprojektet "Regionalt utvecklad kulturskola och regionalt utvecklad tillgång till idrottsanläggningar" av Torbjörn Neiman.

Vad skulle behövas för att göra det enkelt att resa mer i länet för att delta i andra kommuners verksamhet? Vilka är hindren?

Här är det **kostnadsskäl, att ingen kan ge skjuts och dåliga kommunikationer** (kollektivtrafik) som fått flest svar. Detta har vi redan lyft i tidigare stycken. Men vi vill särskilt lyfta de två svarsalternativ som är unika för den här frågan och fått ganska många svar. Det är att man känner sig **otrygg och har svårigheter med färdtjänsten**. Dessa två svar vill vi ge några reflektioner kring.

Till att börja med så finns språkliga hinder för en god kommunikation mellan chaufför och passagerare. Vid beställningen av färdtjänst så sker misskommunikation som leder till en otrygghet. Många har även klagat på att det är ofta är på färdtjänstens villkor istället för tvärtom. Till exempel har många varit med om att körningar har bomrats eller att de har fått vänta väldigt länge (ibland utomhus i kylan) för att deras körning ska komma som ibland då inte dykt upp. Däremot kände de som åkte färdtjänst på schema att de inte hade samma problem. Något annat som kommit upp är okunskapen hos många chaufförer. Vissa av barnen har behov av hjälp i olika situationer, allt från att knäppa säkerhetsbälte till att bli upprullad på ramp. Något som blivit bemött med en irriterad ton eller i de värsta fallen inte fått någon hjälp alls.

Förslag till förbättring från deltagare var utbildning av chaufförer för att de lättare ska kunna tillgodose olika behov hos sina passagerare. Det skulle bidra till större trygghet för båda parter. Ett annat viktigt förslag är att skapa en ny tillgänglig app. för beställning av färdtjänst. En app. som gör det möjligt att även de som har fysiska hinder självständigt kan beställa en körning.

Avslutande reflektioner

Sara

För nästan två år sedan gick jag in i det här projektet och hade förväntningen att jag skulle komma ut med lite mer kunskap om processledning och planering. Jag har alltid känt extra för barn och unga ställning i vårt samhälle speciellt de som kommer från tuffare socioekonomiska områden. Det har alltid varit en ambition för mig att när jag får chansen att prata om situationer som barn och unga hamnar i på grund av politiska beslut så ska jag ta diskussionen. På gott och ont har många av våra möten varit på fritidsgårdar/ungdomsgårdar. Många barn och unga som vi har pratat med har varit dom som ofta kommer till gården och spenderar mycket av sin tid utanför skolan där. För många är gården en plats där de spenderar majoriteten av sin fritid. De deltar på kulturella och fysiska aktiviteter där. De umgås med vänner där. De får kontakt med vuxna ledare där som de ser som sina mentorer. I vissa fall pratar de om ämnen som de annars inte hade fått göra hemma. Gården är deras trygghet. En plats de kan komma till som tar emot dom utan ekonomiska villkor. När vi började närma oss slutet av vårt projekt insåg vi att vi saknar svar från personer som identifierar sig som tjejer i vår statistik. Därför gick vi tillbaka ut för att hålla möten med "tjejfokus" i några kommuner. Detta var delvis på grund av att vi har hade många av våra träffar på fritidsgårdar. Det är flest unga killar som besöker fritidsgårdar för att de behöver det mest. De behöver en plats att vara på mer än tjejer tror jag. På ett av våra möten med tjejfokus träffade jag ett gäng tjejer som brukade träffas på fritidsgården på Musikhuset i Norsborg. De var alla väldigt upprörda över att Botkyrka kommun hade beslutat att lägga ner alla verksamheter för unga vuxna (över 16 år) i kommunen till slutet av Mars 2019. Tjejerna var väldigt upprörda över att de inte längre fick komma till mötesplatsen för att umgås, göra läxor och prata. De alla uttryckte att de inte var intresserade av att sporta eller hålla på med någon kulturaktivitet utan bara behövde en plats att kunna gå till utan att det skulle behöva kosta en kaffekopp. Vid slutet av vårt möte så mötte jag några unga killar som också drabbades av beslutet. De uttryckte att de drabbades lite hårdare av beslutet eftersom de till skillnad från tjejerna har ännu färre platser att kunna hänga på om inte fritidsgården är öppen. Istället träffas de oftast med sina vänner utomhus där det är kallt och skapar obehag för både sig själva och ibland även för andra. Många fördomar byggs upp på grund av det. Hur de skulle kunna fångas upp av betydelsefulla aktiviteter att sysselsätta sig med är ett ämne för ett annat projekt men just betydelsen av mötesplatser har varit återkommande under våra processmöten med Charly. Jag sätter mötet på Norsborg i kontrast till ett besök på Tjejhuset i Södertälje som är en separatistisk plats för personer som identifierar sig som tjejer mellan 13–23 år. Ännu en gång blev vikten av mötesplatser tydligt för mig då Tjejhuset är etablerat för unga tjejer att befinna sig i som ett tryggt rum att prata och umgås på (läs om dessa möten under respektive mötessammanfattning i bilaga 2). Under första halvan av projekttiden hade vi väldigt mycket

fokus på sport och idrott och märkte att vissa sa att de slutar idrotta efter en viss ålder då de uppnår en nivå där de behöver bestämma om de vill satsa på elitnivå eller sluta och det såg vi som ett stort problem som stack ut. Efter att halva projektiden hade gått började vi ha fler möten med funkis-fokus. Det var vid dessa möten som vi återigen såg behovet av mötesplatser för unga vuxna. Även unga med funktionsnedsättningar nämnde att de kände sig övergivna. Vid ett dialogsamtal på Himmel och Pannkaka i Farsta fick jag känslan av att kommunen överger unga efter 18 år, som om de plötsligt slutar ha behov av ett sammanhang då. Jag förstod också, med erfarenhet efter alla våra funkis-möten att ålder är ganska irrelevant. Särskilt för de som behöver mer stöd i att socialisera. De behöver en plats där de känner sig välkomna och förstådda. En plats där de kan känna sig som en självklar del av sammanhanget. Det är vanligt att man är i större behov av ett sammanhang då man känner sig utanför i det stora samhället som är illa anpassat för deras behov. Enligt mig gäller detsamma för unga män som vi har träffat på fritidsgårdar. Av egna erfarenheter av min egen utveckling som ung tjej får jag intrycket att tjejer lättare hittar nya sammanhang efter 15–16 års ålder då killar i vissa fall behöver mer stöd.

Det viktigaste jag har fått med mig av att ha jobbat i detta projekt och tagit fram formen för processen är vikten av att fråga målgruppen som man försöker lösa problemet för. Det verkar som en självklarhet men många handlingsplaner för diverse sociala lösningar för barn och unga tas vidare utan att inkludera dem i sin process. Dels för att det är tidskrävande dels för att det är väldigt lätt att skippa. Men det var just detta som blev kärnan i vårt projekt. Att ställa frågan och förvalta svaren. Barn och unga med funktionsnedsättningar var väldigt glada att delta i våra dialogsamtal för att de sällan blir tillfrågade på grund av att många, precis som vi i början av detta projekt, är rädda för att uppsöka gruppen. De är lätta att ignorera. Barn och unga utan funktionsnedsättning var däremot trötta på att bli tillfrågade eftersom många frågar dem men få förvaltar deras svar. Därför är det så viktigt för mig att den här rapporten bidrar till positiv förändring eftersom jag har insett ansvaret av att ställa frågan: *Vilken förändring vill du se?*

Caroline

När all statistik nu är sammanställd och man kan se och reflektera över alla de svar vi samlat in känner iallafall jag mig stolt. Stolt att vi varit runt och pratat med alla dessa barn och ungdomar, att vi lyssnat, diskuterat och samlat in deras åsikter och synpunkter. Innan vi började åka ut i kommunerna och föra dialogsamtalen kollade jag själv igenom våra frågor och började spåna kring vad jag trodde kunde bli de mest frekventa svaren och de frågor som skulle väcka mest diskussion.

Här är tre av mina egna tankar innan vi började samtalen:

- Att pengar hindrar många barn och unga från att göra det de vill på sin fritid.
- Gruppträck och trender påverkar barnens val av fritidsaktiviteter.
- Många unga slutar med sport och kultur i tidig ålder (kanske för att jag själv gjorde det).

Det här var några påståenden jag såg framför mig kunna få höra mycket av.

Jag skulle säga att under de dialogsamtal vi haft med barn och unga så stämde många svar och påståenden in med vad jag förväntade mig att få höra. Allt blir dock så mycket verkligare när man får träffa barn och ungdomar och höra dem själva berätta om vad som främjar och hämmar dem att göra det de vill på sin fritid. Många barn och unga hindras av föräldrarnas ekonomiska situation och som jag anade så är det många ungdomar som slutar (framförallt inom idrotten) tidigt, ofta redan vid 14–15 årsåldern.

Det som förvånade mig var att så många ungdomar kände sig för gamla att börja med en ny fritidsaktivitet när de var 14–15 år. Hur kan det vara så många ungdomar som känner på det här sättet? Vad är det verksamheterna och föreningarna gör fel? När jag var 15 år hade inte jag heller velat börja spela hockey med nybörjargruppen där alla är sex år gamla, det säger sig självt tycker jag. Jag tror det är här en krock mellan föreningarnas vilja att vara den bästa föreningen, vinna matcher, tävlingar och synas, men till vilket pris? Att barn och unga slutar för att tävlandet inte är deras grej, att barn och unga inte vill elitsatsa, att de inte behöver vara bäst utan precis som jag och mina vänner tränar och aktiverar oss för att det är roligt - inte för att vi måste vinna priser.

Personligen tyckte jag de allra bästa svaren fick vi när deltagarna fick skriva personliga post-it lappar anonymt och lägga ner i vår "hemliga" påse. Barnen fick tydliga instruktioner att dessa lappar är deras personliga, men de inte skulle skriva namn på dem och vi kommer inte att läsa upp dessa för klassen eller gruppen, utan vi tar med oss dem och läser själva. Detta underlättade nog för många att våga skriva precis vad de ville och kände. Här fick vi in svar som berörde mig mycket, det kunde vara allt ifrån:

- *Mina föräldrar har inte råd att vi syskon ska idrotta*
- *Min ADHD förstör mycket för mig*
- *Min tränare är rasist så jag får aldrig spela*
- *Min pappa vill inte att jag dansar*
- *Mina föräldrar hindrar mig att göra det jag vill*

Mycket personliga lappar som man kanske inte vill att kompisarna ska veta om, och just därför är jag så glad att detta var en del av vårt dialogsamtal.

Under den senare delen av projektet, efter vår halvtidsrapport insåg vi att vi nådde långt ifrån så många tjejer som vi nådde killar. Därför fick vi sätta oss ner och börja komma på idéer och lösningar, vilket gjorde att vi valde att börja med tjejfokus för vissa möten. Vi sökte oss till grupper och verksamheter som genomförde tjejdagar eller tjejkvällar. Det visade sig vara många verksamheter i kommunerna som hade just tjejgrupper, så vi besökte några av dessa för att samla in mer underlag från tjejer. En lyckad strategi som vi borde börjat med ännu tidigare när man ser det så här i efterhand.

Jag skulle vilja berömma alla de engagerade eldsjälarna som brinner för att få barn och unga med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att träffas och aktivera sig på sin fritid. En ros till

Farsta och de som driver verksamheten Himmel och Pannkaka för ert fantastiska engagemang för era deltagare som tar sig från Stockholms läns alla kommuner.

Nykvarn var en av de kommuner där jag verkligen kände med ungdomarna, det fanns väldigt få aktiviteter för dem att göra. Nykvarn är en väldigt liten kommun men där man inte får glömma bort att det fortfarande bor många barn och unga som vill aktivera sig på sin fritid. Såvida du inte spelar fotboll eller gillar brottning så finns inte många fler alternativ. Ungdomarna vi pratade med berättade tydligt att om du vill idrotta eller göra någon kulturaktivitet får du ta dig till någon annan närliggande kommun. För de som visste om någon aktivitet i närliggande kommuner var problemet bara kommunikationen, bussen går och är billigast men tar väldigt lång tid, vilket gör att man hellre tar tåget men då kostar det betydligt mycket mer än SL-kortet. Detta leder ju till att de barn och ungdomar som varken vill eller kan bekosta resor tillsammans med aktivitetskostnaderna får stanna i sin hemkommun på sin fritid.

Avslutningsvis så är jag otroligt glad att jag fick möjligheten att medverka i det här projektet. Något som inte bara lärt mig mycket om barn och ungdomar och deras åsikter runt om i Stockholms län, utan även mycket om mig själv och hur jag fungerar i olika situationer. Och jag är så glad att jag fått lära känna mina kollegor Sara, Christopher och Charly.

Christopher

Jag har nu börjat reflektera över två fantastiska år med flera dialogsamtal och otroliga möten med barn och unga med eller utan funktionsnedsättning och deras ledare. Med en viss nervositet började vi våra samtal. Rädslan över att ställa fel frågor så att man inte får fram de ungas tankar och idéer eller göra sig missförstådd fanns med. Detta blandat med förväntan att få samtala med ungdomarna för att få deras syn på förutsättningarna som finns. I efterhand är jag stolt och glad över hur vi planerade och utförde våra samtal, tack vare detta fick vi fram delar som de unga kanske inte ens har funderat eller tänkt på.

Ungdomarna och ledarna (personliga assistenter till de som haft) som vi träffat under processen har verkligen fått oss att inse att dessa möten var något som behövdes och kommer behövas än mer i framtiden. Någon/några som faktiskt lyssnar på ungdomarnas tankar och idéer. Jag fick känslan av att det är något som inte sker så ofta. Barnen och ungdomarna kände att många vuxna kan finnas till hands men kanske inte alltid lyssnar.

Vi träffade fantastiska eldsjälar under resans gång, eldsjälar som placerade nästan all sin tid hos barnen och ungdomarna med funktionsnedsättning för att de ska få lika bra förutsättningar som alla andra.

Något som berörde mig specifikt på denna resa var mötet med Josefina Ström i Skärholmen. Hon är eldsjälens som vi hade förmånen att träffa och som jobbar på Lindeparkens Gymnasiesärskola i Skärholmen. Hon kämpade verkligen för att hennes elever ska ha samma möjligheter/rättigheter som andra ungdomar. Det berörde mig, vilken otrolig drivkraft hon

hade och hur hon hade byggt upp en bra stämning bland ungdomarna. Det finns mycket att lära sig av hur verksamheten bedrivs i Skärholmen. Samtidigt som jag känner en stor glädje över att träffa eldsjälar som Joseфина så är det lika tråkigt att inse att det nästan är ett måste i kommunerna att det finns människor som henne för att det ska ske förändring för ökad jämlikhet mellan barn och unga med och utan funktionsnedsättning. Min reflektion kring detta är att strukturen behöver förändras inom kommunerna. Och samarbetet mellan kommunerna behöver bli bättre för att kunna skapa rätt förutsättningar för de unga.

Det finns många frågor som vi har fått svar på genom denna resa. Förutfattade meningar, tankar som både har varit korrekta och missvisande. Vissa frågor är tydligt besvarade efter att ha talat med över 400 barn och ungdomar. Då tänker jag framförallt på kommunikation, tillgänglighet av fritidsaktiviteter/lokaler (spontanidrott) och kostnadsfrågan. Genom frågeställningarna kunde vi få fram vad de unga såg för problem och utvecklingspotential. Då vi använde oss av post-it lappar fick även de unga möjlighet att skriva ner delarna som man inte vill säga högt, där framförallt ekonomi och familjeförhållanden skrevs ner på många lappar.

Det är med blandade känslor som jag skriver denna rapport. Det positiva i att få träffa alla eldsjälar på fritidsgårdar och föreningar som ser till att barn och unga har möjlighet att aktivera sig själva. Det negativa i att hitta delar som behövs förbättras, se att förutsättningar inte är rättvisa, att det inte finns för alla.

Det finns flera positiva delar i kommunerna i Stockholms län.

Vårt samhälle och ungdomars fritid står inför många utmaningar. Att få ungdomar att fortsätta med sina aktiviteter, integreras i samhället, lära sig lagkänsla, social kompetens. Dessa är viktiga delar om man idrottar eller tillhör en kulturverksamhet. Här har landstinget och kommunerna utmaningar som kommer avgöra i vilken riktning man vill gå. Konkreta delar som behöver förbättras eller utvecklas tycker jag i första hand är dessa delar.

- *Kostnadsfrågan* - kostnaden av att ta sig runt med kollektivtrafik, kostnaden av att testa nya idrotter och hålla på med befintlig idrott.
- *Bättre samarbete mellan kommunerna* - Då alla aktiviteter inte kan finnas i varje enskild kommun är det väldigt viktigt att barnen/ungdomarna kan ta sig till närliggande kommun för möjlighet att fortsätta med sin aktivitet.
- *Lokaler/fritidsaktiviteter* - Skapa multihallar där både spontanidrott kan möjliggöras och förutsättningar att få testa fler aktiviteter finns. Skapa även rätt förutsättningar för alla ungdomar där även barn/ungdomar med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att testa flera aktiviteter genom att det ska finnas rätt resurser.

Avslutningsvis hoppas jag att informationen vi har tagit fram kan bidra till att det sker konkreta förändringar efter projektets slut. Jag och mina kollegor brinner verkligen för att barnen och ungdomarna ska få rätt förutsättningar, våga testa nya aktiviteter och fortsätta med sina aktiviteter. Det är varit en stor glädje att arbeta med detta projekt och träffa alla dessa fantastiska människor.

Slutord från samtalsledarna

Våra ambitioner för användningen av den här rapporten överskrider den initiala tanken med den när vi började. På grund av att våra dialogsamtal har varit så fria och öppna i sin form har vi fått höra åsikter och insikter som berör så många olika (problem) områden. Vi har mött barn och unga oavsett behov och trots att många kommuner är duktiga på att se dessa unga invånare så kan de bli bättre. Här nedan har vi sammanfattat våra tankar och rekommendationer baserade på de erfarenheter vi har fått under projektets gång:

Bygg ett hållbart funkisengagemang

Många av dem som håller på att skapa eller upprätthålla funkisverksamheter gör det för små medel och får för lite resurser. Särskilt de mötesplatser för de med funktionsnedsättning som är öppna för de som är äldre än 18 år. Eftersom många kommuner ser dem som självständiga efter 18 år blir antalet verksamheter och mötesplatser de kan besöka begränsade. Vissa åker mer än en timme för att delta på en öppen mötesplats och för vissa är det den enda gången de träffar vänner i veckan. Verksamheter som till exempel Stället i Jakobsberg och Himmel och Pannkaka i Farsta drivs till stor del av individuella eldsjäljar med stor omsorg om verksamheten. Detta har vi sett är en trend när det gäller funkisverksamheter. Många av verksamheterna är bra på grund av en individs passion som kämpar på trots motgångar. Även om det är inspirerande är det ohållbart. Sådana mötesplatser är viktiga för de som känner sig marginaliserade i samhället och därför behöver mer stöd. Vi har fått intrycket att Stockholms län sätter funkisgruppen sist i kön inte för att de är svåra att tillfråga utan för att de är lätta att ignorera. Så då undrar man om Stockholms län vill vara länet som ställer dem sist i kön eller försöker skapa jämlika förutsättningar?

Idrott för äldre nybörjare

“Jag är för gammal för att börja med något nytt”, det är en mening vi fått höra i nästintill alla kommuner vi besökt. När man som 14 åring tycker man är för gammal för att börja med en ny aktivitet är det inte bra. Det ska aldrig vara för sent att utöva den aktivitet man vill, framförallt inte som barn. Det här är en stor fråga för alla föreningar och verksamheter att hugga tag i, vad är det som gör att ungdomarna tycker det är för sent att börja? Vi har förstått att det både finns en rädsla av att vara sämst men också ett hinder av normer som säger att en 14 åring inte bara kan hoppa in i vilket lag som helst, utan får då börja med den yngsta gruppen. Det ska aldrig vara för sent att börja. Vår reflektion är att idrotten har lite att lära av kulturskolan i denna fråga. Av de vi pratat med upplever vi nämligen att fler slutar idrotta tidigare än man slutar om man håller på med musik, teater etc. En anledning skulle kunna vara att många idrottsföreningar har för mycket satsning och “vinnarskallar” i sig, att allt är tävling och handlar om att komma först, att vara bäst. Medan kulturskolan har en annan kultur, där kan man sjunga i kör för att man tycker det är roligt, spela i ett band eller vara med i en teatergrupp, inte för att man alla gånger måste vara bäst, inte för tävlingens skull utan för sig själv, för det är något man vill. Det hade på så sätt varit intressant att se om

idrottsföreningarna trappade ner lite på pressen att tävla, spela matcher och vinna serier för att istället komma till träningarna för att det är roligt att träffa vänner och umgås.

Spontanidrott - (platser och utrustning) - Sharing is caring (kooperativitet)

“Jag önskar jag kunde börja en ny idrott utan att behöva köpa utrustning eller börja i ett nytt lag.”

För att aktivera unga så behövs det platser för ungdomar som inte vill tillhöra en förening eller delta i återkommande aktiviteter vecka efter vecka. Det måste då både finnas platser för aktivitet och platser där man kan låna eller hyra utrustning. Genom multihallar/ytor skapas förutsättningar för att aktivera sig i olika idrotter.

Billigare att åka med lokaltrafik - en förutsättning för en demokratisk stad

Det är ett faktum att många som inte har råd med SL-kort blir begränsade till det område som de bor på. Detta leder till att staden/länet inte är för alla att ta del av. Skattefinansierade idrottsplatser, kulturevenemang och parker som är för alla som bor i Stockholms län är det många barn och unga som inte kan ta del av på grund av att de inte har råd att ta sig till de platserna. Därför tycker vi att det är värt att göra en satsning för att göra resor med kollektivtrafiken, om inte gratis för barn och unga mellan en viss ålder så iallafall billigare för målgruppen. Något man också kan implementera är att göra sommarkortet (sommars/fritidskortet som barn och unga fick ta del av sommaren 2018) till en mer permanent satsning i länet.

Kommunicera bättre

Vid nästan samtliga dialogsamtal uttrycktes att de har svårt att veta vad det finns att göra i deras kommun om inte någon fritidspersonal, vän eller förälder berättat för dem. Vi upplever att det finns en brist i kommunikationen mellan kommun och barn och unga. Många födda efter 00-talet har inte Facebook. Ändå annonserar många verksamheter via Facebook. De unga själva berättade att de mer än gärna blir nådda via andra kommunikationskanaler som till exempel Instagram eller Snapchat.

Samarbete mellan kommunerna

För att kunna skapa en möjlighet där alla unga ska ha möjligheten att aktivera sig med det man vill behöver samarbetet mellan kommunerna förbättras. Alla aktiviteter kan inte finnas i varje kommun beroende på att vissa aktiviteter tar plats eller behöver förutsättningar som vatten, eller skidbackar. Genom att skapa samarbete kan alla kommuners unga få möjligheten att testa på/utöva den idrott/aktivitet som de vill. Ett samarbete kan till exempel vara att den ena kommunen som inte har tillgång till hall kan erbjuda skjuts eller bussar till att ta sig till en hall i en annan samarbetskommun. Eller att kommuner skickar intresserade på utbyte.

Eller att fler kommuner erbjuder utrustningshyra eller instrumenthyra lika väl som utbyte av resurser som specialiserade ledare. Ett annat samarbete kan vara att tillsammans skapa till exempel ett sommarläger där barn och unga från olika kommuner får ta del av flera kommuners tillgångar. Närliggande kommuner kanske på detta vis kan visa upp sina tillgångar och på så sätt attrahera flera deltagare till deras gömda skatter. Många är villiga att resa en bit om de vet att de kan få göra det de vill göra. Detta måste också naturligtvis kommuniceras på ett bra vis.

Kostnadsfrågan - alla ska ha möjlighet att få testa den idrott man vill hålla på med

Den ekonomiska frågan är något vi har sett tydligt i våra dialogsamtal. För att unga ska ha möjlighet att testa på flera idrotter och nya idrotter behövs det skapas en ny struktur. Man behöver hitta ett sätt där alla ska få möjlighet att testa på nya aktiviteter. Vi tror att detta kommer möjliggöra ett bättre samhälle där människor integreras på ett nytt sätt och skapar nya sociala kontakter. Det kan vara en svår fråga att sänka priset i och med att prissättning är upp till var och en av föreningarna och verksamheterna. Däremot skulle ett alternativ kunna vara att alla barn mellan 7–18 år får ett “fritidsbidrag” som en peng varje år tillägnat just fritidsaktiviteter. På så kan även skillnaderna mellan barn och unga oberoende ekonomisk situation hemma minska och fler kan få göra det de vill på sin fritid.

Bilaga 1 - mötesupplägg

Nedanstående är ett exempel på hur ett dialogsamtal kan gå till.

Öppna mötet: Presentation av oss och projektet

1. Fråga: Känner du att du har koll vad som finns att göra i din kommun?

Aktivitet: Linjen 1-10

Exempel: Jag bor i Norrtälje kommun, och jag vet ju vad jag gör och vad mina kompisar gör, men jag tror inte att jag vet allt – så jag väljer nog att ställa mig på mitten.

Följdfrågor:

- Varför står du här, har du superkoll på vad som finns att göra?
- Finns det någon aktivitet ni vet finns med som kanske inte så många vet om?

2. Fråga: Gör du det du vill på din fritid idag?

Aktivitet: 4-hörn

Exempel: Ja, alltså jag går ju på dans & jag kör hockey, däremot skulle jag ju vilja gå på Crossfit också men det är så himla dyrt – så jag ställer mig nog här på ibland. För jag gör ju det jag vill men jag skulle också vilja köra crossfit.

Följdfrågor:

- Diskutera med de olika hörnen.
- Varför ställde du dig där?
- Om ALLA aktiviteter var gratis, hade du velat stått kvar i det hörn du står på nu?

3. Fråga: Vad är det som hindrar & underlättar för dig att göra den aktivitet du vill göra?

Börja med vad som hindrar på ett papper & på nästa papper vad som underlättar.

Aktivitet: Bladderblock & smågrupper

Exempel: Jag, Sara & Christopher har gjort ett exempel här, och då har vi på den blå pilen skrivit att det är lätt att ta sig till vår danslektion eftersom danshallen ligger granne med där vi bor. Och på en av dem röda pilarna så har vi skrivit att det är lite dyrt med att gå på yoga, för det hade vi gärna gjort om det inte kostade så himla mycket pengar.

Följdfrågor:

- Kan du läsa upp ett förslag på vad ni har skrivit som kan hindra er från att göra det ni vill respektive underlättar?
- Var det någon mer som har skrivit det på sitt papper?

4. Fråga: Vad hindrar och underlättar för just dig?**Aktivitet:** Fika & Post-It

Tips: Ni behöver inte skriva namn, det här är bara helt för dig själv & när ni är klara så kan ni lägga lapparna i vår hemliga box. Ta lite fika & sätt er där ni vill skriva ner.

Bilaga 2 - beskrivning per kommun/besök

Botkyrka

Kontaktperson: Irene Cederborg

I Botkyrka fick vi träffa unga mellan 12–16 år på ett sommarläger i Trosa arrangerat av Botkyrka kommun för ungdomar med särskilda behov. Ca. 16 deltagare. Då lägret låg på Botvidsgården utanför Trosa körde vi i ca. 1 timme för att få höra deras åsikter. Vi bemöttes av en relativt aktiv grupp. De var ivriga att få berätta om sina upplevelser, dela med sig av erfarenheter och önskemål. Detta var en grupp som var rätt öppen med "pengafrågan". Många nämnde att aktiviteter kunde vara dyra. Utöver det upplevde de liksom andra grupper vi har träffat att skolan tog för mycket tid. Eftersom mötet var i en avslappnad miljö känns det som att även mötet gick smidigt. Vi fick även en kommentar om kulturskolans policy om att bara få ha två aktiviteter: "På kulturskolan får man bara göra två saker. Om jag vill göra en tredje måste jag sluta på något jag redan gillar."

Botkyrka 2

Kontaktperson: Vivianne Coly

Vi återvände till Botkyrka för ett möte med tjejfokus. Den här gången träffade vi en grupp på 10 tjejer som träffades varje vecka på Musikhusets fritidsgård i Norsborg. De flesta var mellan 16–18 år. Den här specifika tjejgruppen träffades om inte dagligen veckovis på Norsborgs fritidsgård (Musikhuset) där de tillsammans med sin ledare Matilda höll i samtal och planerade aktiviteter. Fritidsgården var fram tills nyligen deras primära mötesplats där de via gården fick ta del av många aktiviteter och möjligheter. Någon månad efter valet 2018 bestämde Botkyrka kommun att alla verksamheter för unga vuxna (över 16 år) ska läggas ner. Det innebar att alla viktiga mötesplatser för unga vuxna har lagts ner. Tjejerna kritiserade detta beslut under majoriteten av mötet. De dök upp till mötet med målet att dela sina åsikter om beslutet. Många unga vuxna tjejer och killar i Norra Botkyrka är beroende av liknande mötesplatser som i Norsborg för att de antingen inte kan vara hemma hos varandra eller inte har råd att mötas till exempel på ett café. De nämnde också att killarna drabbas hårdast av detta beslut eftersom tjejer oftare kan vara hemma hos varandra då killar inte kan. Brist på mötesplatser leder till att killarna får träffas ute i kylan. Oftast vid tunnelbanestationen vilket försätter dem i olika situationer och faror som till exempel att de misstänkliggörs av civilsamhället och polisen. "Vi vill bara ha någonstans där vi kan få hänga".

Danderyd

Kontaktperson: Lena Backström

Detta möte hade funkistema och tog plats på en träningsskola i Danderyd, Kevingskolan. Vi träffade tre deltagare som hade ganska stora kommunikationssvårigheter men de deltog ändå med hjälp av bilder, sina personliga assistenter, lärare och *talking mat*. Trots svårigheter med kommunikationen oss emellan så lyckades vi få till det riktigt bra och vi fick otroligt mycket

kunskap genom att sätta våra kunskaper på prov då detta var en målgrupp vi inte kommunicerat med på det här sättet tidigare. Vi fick också lärorika insikter om svårigheter med till exempel framkomlighet med rullstol och tillgänglighet kring lokaler och platser. Här fick vi också veta att färdtjänsten funkar bättre då de har ett fast schema och oftast samma chaufförer.

Ekerö

Kontaktperson: Niklas Lindqvist

Vi mötte här en grupp i åldrarna 13–16 år på fritidsgården Träkvista. Det var en relativt stökig grupp då vissa av ungdomarna hade svårt att sitta stilla. Detta kunde möjligen förklaras med att vissa hade slutat på sin fritidsaktivitet. Det berodde oftast på att man inte fick chansen av sina tränare då man ansågs som den "stökiga" personen och valde därför att sluta med sin fritidsaktivitet. Man kände då att aktiviteter som kampsporter hade behövts på Ekerö. Det fanns annars gott utbud av aktiviteter tills man fyller 15 år då många ungdomar känner att det är sån fokusering på tävling att man inte kan börja på en ny aktivitet. Det var stort fokus på tävling, att bli bäst och många slutar i förtid för att man ledsnar. Ungdomarna kände att det borde finnas några "prova på idrotter" där det inte är tävlingen i sig som är den största prioriteringen.

Farsta

Kontaktperson: Anna Persson

I Farsta besökte vi Himmel & Pannkaka en mötesplats som hålls en gång i veckan för barn och unga med någon typ av funktionsnedsättning. När vi kom var många intresserade och ville vara med och berätta om sina åsikter och idéer, så vi blev hela 21 stycken i blandade åldrar. Ett väldigt nyttigt samtal och ett av de dialogsamtal där väldigt många åsikter kom fram och verkligen fick oss att öppna upp ögonen ännu mer för den här målgruppen. Vi använde oss utav samtalsmattan som ett bra komplement till de som hade lite svårare att kommunicera och också för att underlätta för oss alla att komma ihåg det vi pratat om. Vi blev förvånade över hur bra det fungerade att vara så många deltagare. Ofta kräver det lite mer tid för var och en av deltagarna när man samtalar med en person som har någon funktionsnedsättning, men här var alla duktiga att lyssna på varandra och hade stort tålamod.

Haninge

Kontaktperson: Mette Staghøj

I Haninge besökte vi en mindre grupp ungdomar med olika typer av funktionsnedsättning, en väldigt aktiv grupp som gjorde mycket på den dagliga verksamhet de hängde på efter skolan. De fick prova på många olika idrotter och kulturaktiviteter, sång och dans var väldigt populärt. Här åkte de flesta skoltaxi eller kommunalt och det tyckte alla att det fungerade jättebra. Även här togs gym och badhus upp som ej så anpassade för de med något fysiskt hinder. För de som inte hade färdtjänstkort tyckte några att SL-korten var väldigt dyra. De flesta hade bra koll på vilka olika typer av aktiviteter som finns och kändes väl informerade av både sina föräldrar men också från den dagliga verksamhet samtliga gick på där de fick mycket information och tips på vad som finns i kommunen.

Huddinge

Kontaktperson: Linda Wallenklint

Här var vi på besök på Huset i Huddinge där vi fick träffa 11 stycken ungdomar med olika typer av funktionsnedsättningar. En aktiv och sprudlande grupp som alla tyckte lite extra mycket om musik, teater och dans. Här i kommunen var det nöjda med utbudet av musik och teater däremot önskades fler möteslokaler och anpassningsbara lokaler där man kan aktivera sig med olika typer av sporter, mer som en multihall för funktionsnedsatta. Flera reste till andra kommuner för sin dagliga verksamhet och till jobb för de som gått ut skolan. Flera skulle kunna tänka sig att göra ännu fler saker på sin fritid om det var lättare att ta sig och billigare att delta.

Järfälla

Kontaktperson: Jenny Rosendahl

I Järfälla fick vi möjligheten, genom Jenny Rosendahl att testa på en mindre grupp personer med olika typer av funktionsnedsättningar. Ett väldigt spännande och lärorikt möte där vi alla tre lärde oss väldigt mycket. Här fick vi chansen att verkligen testa vår process med "mattan" som är ett hjälpverktyg där vi genom bilder underlättar kommunikationen med våra deltagare. Vi fick testa på något äldre personer som egentligen inte tillhör vår målgrupp. Därför kommer ett till besök att göras i Järfälla inom kort för att besöka personer med rätt åldersspann för projektet. Jenny har varit oerhört bra att ha träffat och haft möte med om dessa typer av samtal innan vi provade det på riktigt, det är mycket att tänka på och viktigt att man tänker igenom varje detalj noga innan man säger något.

Järfälla 2

Kontaktperson: Therese Åberg och Jenny Rosendahl

Vi återvände till Järfälla efter det första mötet. Den här gången besökte vi verksamheter Hängmattan på fritidsgården Station 4 som är anpassad för barn och unga med funktionsnedsättning Det var en liten men blandad grupp vi träffade. Några ingick inte i vårt åldersspann men i detta fall är det inte det viktigaste. Några bodde själva och några var under 18 år. Generellt eftersom de inte hade några fysiska hinder så klarade de galant att åka kommunalt eller vanlig taxi till aktiviteter eller jobb/skola. Therese som är platsansvarig sa att sedan de öppnade upp mötesplatsen Hängmattan har fler och fler börjat komma en gång i veckan. Hon väntar på att deltagarna ska uttrycka att de skulle vilja ha en mötesplats flera dagar i veckan. Hennes mål är att om några år ha en solid mötesplats som alltid kan vara öppet eftersom de nu för tillfället delar lokal med fritidsgården Station 4.

Lidingö

Kontaktperson: Hanna Lindqvist och Ronnie Gustafson

På Lidingö fick vi träffa en grupp ungdomar på 28 st. I åldrarna 14–16 år på en väldigt aktiv fritidsgård. Här hängde ungdomarna många kvällar i veckan och fick prova på många roliga aktiviteter. En ganska stökig grupp som var svår att få ihop, det var som tre olika grupperingar vilket gjorde det svårt för oss att få de unga att fokusera och koncentrera sig på det vi var där för. Genom att markera att vi var där för deras skull och endast var där för att samla deras röster och

förslag så fick vi till ett bra samtal. Denna grupp var en grupp som kanske inte riktigt hade alla förutsättningar att göra allt de skulle vilja göra, men det var mycket fotboll, sång och dans. Flera berättade att det största hindret var deras ADHD som förstör många träningar och kompisrelationer. En spännande grupp med många bra samtal.

Lidingö 2

Kontaktperson: Carla Sanchez

Här var en av våra kommuner där vi valde att göra ett återbesök för att fokusera på tjejer. Kontaktpersonen var tydlig med att det var svårt att veta innan hur många deltagare som kunde komma, och tyvärr just denna kväll dök bara en 18 årig tjej upp. Trots en dålig uppslutning så blev kvaliteten på mötet desto bättre. En tjej som spelade mycket teater både i skolan och på fritiden. För henne var det viktigt att öka vetskapen kring teater, att det finns, att det är roligt och att fler borde prova på, då var hon helt säker att om fler provade på skulle fler fastna. Hon tyckte kulturaktiviteterna överlag marknadsför sig alldeles för lite. I övrigt tyckte hon mycket fanns på Lidingö och om inte annat är det lätt med kommunikation att ta sig in till stan där det finns mer att välja på.

Nacka

Kontaktperson: Dilan Tuominen

I Nacka träffade vi en mindre grupp ungdomar på Fritidsgården 2:an som var där med sina personliga assistenter. Vi talade här både med assistenterna och med ungdomarna. Vi fick här information att det finns saker att göra på fritidsgårdar och utanför men problemet är att det inte är anpassat för ungdomar med funktionsnedsättning. Det finns alltid förbättringsmöjligheter men här fick vi en känsla av att det fanns bra förutsättningar i kommunen och bra samarbete med närliggande kommuner. Detta bekräftades av ledarna på fritidsgården och personliga assistenterna. Till skillnad från många andra kommuner vi har varit i så kände man här att färdtjänsten har blivit bättre på senare år.

Norrtälje

Kontaktperson: Caroline Eriksson

Vi träffade här en mindre grupp med nio ungdomar som är aktiva på sin fritid, ungdomarna var mellan åldrarna 15–18 år. Vi startade samtalet med information kring projektet och vilka vi var. Gruppen hade en bra dynamik och kände varandra sen tidigare, vågade prata om känsliga ämnen som ekonomi, familjesituationer mm. Vi utgick från mötesupplägget, ungdomarna hade bra diskussioner kring de olika frågorna och utvecklade sina svar utan att begränsa sig till Ja och Nej svar. Mötet pågick i ungefär 45 min med lite reflektion kring mötet. I och med att detta var vårt allra första möte och ett slags test lärde vi oss mycket som vi kan ta med oss framöver.

Nykvarn

Kontaktperson: Liselotte Palmborg

En väldigt liten kommun, med lågt deltagarantal men där vi fick med oss många bra åsikter trots allt. Det låga deltagarantalet kan bero lite på missförstånd mellan samtalsledare och kontaktperson, men vi fick träffa en grupp på tio unga, blandat tjejer och killar. En kommun som enligt de unga i det stora hela inte erbjuder mycket mer än fotboll och brottnings. Vill man idrotta eller hålla på med kulturaktiviteter så får man ta sig till Södertälje. Här togs tid och kostnad upp som ett hinder, det går bussar till Södertälje men dom tar betydligt mycket längre tid än vad SJ-tåget gör, medan SJ-tåget är mycket dyrare och busskortet är inte tillgängligt på tågen.

Rinkeby/ Kista

Kontaktperson: Malin Bernt och Bony Haque

I Rinkeby/Kista träffade vi unga personer som var på fritidsgården Electric vid Akallagård varje dag efter skolan. Deltagarna var nöjda med sin fritid, det var mycket som arrangerades i kommunen och flera stora evenemang dit flera reste in till för att delta, b.l.a. en musikfestival för funkisgruppen som skulle anordnas denna sommar. Det mesta de gjorde var via fritidsgården som verkade väldigt lyhörda när de kom upp idéer och förslag på vad de ville göra. De som vi träffade har fått beslut av handläggare för att vara på Electric efter skolan med bl.a. deras fritidsledare Bony.

Skärholmen

Kontaktperson: Josefina Ström

Vi besökte här Lindeparkens gymnasiesärskola med en driven lärare som verkligen ville skapa bra förutsättningar för dessa ungdomar. Vi träffade här en grupp ungdomar i åldrarna 16–20 år. Problemen man såg här när vi talade med alla ungdomar var att det fanns dåligt med aktiviteter på fritiden och att inte heller tiderna passade- Det finns bollhall/badhus/konsthall, men det sker knappt några aktiviteter och/eller så är förutsättningarna på dessa ställen alldeles för dåliga. Badhuset har till exempel en dålig sele när man ska ta sig i, man väljer då att inte använda sig av den alls. Det sker mycket aktiviteter tack vare skolan som tar ett ansvar. Det man märker är att det då skiljer sig mellan kommuner beroende på vilket engagemang som finns, inte vilka förutsättningar som finns. Det är antingen är kostnadsfråga där vissa av aktiviteterna är dyra som ridning eller att det faktiskt inte finns. En av ungdomarna vill gärna spela fotboll men då det inte finns något fotbollslag för rullstolsbundna så stannar det vid en dröm. Ett annat problem man även såg här var färdtjänsten som ofta var sen och man skippade då vissa aktiviteter.

Sigtuna

Kontaktperson: Marie Axelsson

Detta var ett givande möte där vi fick möjligheten att träffa flera klasser i en skola i Sigtuna under deras idrottslektion. Det gjorde att vi under fem timmar hann med att träffa 78 stycken 12-åringar. Jättebra dialogsamtal som gav oss mycket kött på benen som relativt nya i våra roller och där vi verkligen fick läge att testa oss själva och vår process ordentligt. Mötet gick väldigt bra, vi fick vara i deras idrottsal och samtala med vardera klassen för sig vilket gjorde att de unga kände sig trygga och diskuterade mycket tillsammans om vad som kunde förbättras i kommunen. De delade med sig av varandras tankar och var väldigt lyhörda för varandras röster. Grupperna var väldigt

aktiva, framförallt inom idrotten, de reste en del till andra kommuner, mest för att aktiviteten inte fanns i Sigtuna men vissa också för att det var mer kvalitet i andra kommuner ex. Märsta och Uppsala. Något som togs upp i samtliga klasser var bristen på träningstider i hallarna runt om i Sigtuna. Det är så många lag som ska samsas i några få hallar vilket gör att träningstiderna är sena och alla lag inte har möjlighet att träna som de vill.

Sollentuna

Kontaktperson: Maria Töverud

I Sollentuna träffade vi en klass från årskurs 6 på Töjnaskolan. Det verkade som om detta var en redan aktiv grupp. De flesta höll på med en till två aktiviteter efter skolan både på kulturskola och inom idrott. Mest var de hindrade av skolarbete som de tyckte tog mycket tid av fritiden. Här fick vi en kommentar om tränare och vuxna som favoriserade barn och ungdomar. De som kommentarerna kom ifrån kände att det saknas förebilder som de kunde känna igen sig själv i. De flesta bodde i närområdet så de kände inte att transport och/eller busskort stod i vägen för dem. Däremot var det flera som kanske hade gjort fler saker om man fick gratis busskort. 6 av 29 åkte buss till sin aktivitet.

Solna/ Sundbyberg 1

Kontaktperson: Anna-Lena Nörager

Vi hade möte i Solna/Sundbyberg med två fritidsgårdar från båda kommunerna. Det var en mindre grupp ungdomar som inte var speciellt aktiva i vare sig samtalet eller på fritiden, en lite svårare grupp att komma in i. Här fick vi ändra om lite i processen och hjälpa till att få upp en diskussion genom att berätta lite mer om oss själva och vad som hindrar oss från att göra det vi vill och försöka "lätta upp" stämningen lite så. Det var 13 unga på plats i åldern 12–15 år. Vi bestämde oss att boka upp ett ytterligare dialogsamtal i Solna/Sundbyberg under hösten 2018 för att få ett bra underlag med flera ungdomar härifrån.

Solna 2

Kontaktperson: Mathias Johansson

Här besökte vi *Black Sheep* kulturhus för unga i Solna. Tanken var från början att det skulle vara tjejfokus, men väl på plats ville även några killar delta. Här berättade de unga om ett stort behov av mer platser för aktiviteter. De flesta i denna grupp var aktiva inom kultur, främst inom musik och film/foto. Många var på Black Sheep för att det inte finns någon annanstans att vara för att utöva sina aktiviteter. Flera var inresande från andra kommuner. Här märktes det att långa resor kommunalt inte var något som hindrade deltagarna från att göra det de ville. Vissa hade resor upp mot en timme för att ta sig hit men det hindrade ingen. Däremot hade de gärna önskat att skolbusskortet räckte längre på kvällarna, annars får man själv betala för att åka efter en viss stopptid när korten slutar gälla.

Sundbyberg 2

Kontaktperson: Christian Ionel

Detta var andra tillfället vi besökte Sundbyberg för att komplettera, då vi samtalsledare kände att vi träffade lite för få ungdomar vid det första besöket. Vi träffade här en stor grupp med ungdomar på fritidsgården "Fritiden" i blandade åldrar, från 12–17 år. Stort deltagande, många känner att det finns stort utbud i Sundbyberg/Solna och att man vet vad som finns. Man känner samtidigt att många av aktiviteterna är dyra och att man inte hinner. Många av ungdomarnas vänner slutar i tidig ålder och man känner då att man inte vill fortsätta själv. Många känner av att man skulle vilja testa på flera aktiviteter och ser gärna att man gör det på fritidsgården om möjlighet finns. Generellt sett tyckte man att det fanns ett bra utbud men att man skulle vilja testa på fler aktiviteter, men missar detta av kostnadsskäl. Då man slutar med fritidsaktiviteterna börjar man hänga i centrum istället, för att ha något att göra på kvällarna. Många aktiviteter sker på kvällstid och vissa ungdomar kände att man kunde känna en viss orolighet när man pendlade medan andra kände att man inte hinner med både fritidsaktiviteter och skolan.

Södertälje

Kontaktperson: Cia Holmer

Vi träffade här en stor grupp med ungdomar från olika ungdomsgårdar där man inte kände varandra sen tidigare. Gruppen var väldigt högljudd där flera av ungdomarna hade många tankar och ville förmedla detta men där några av ungdomarna hade svårt att koncentrera sig. Efter en del tillsäkringar och chanser valde vi att separera ungdomarna som var bråkiga, när vi hade gruppmomenten för att få tillbaka koncentrationen. Det blev mycket bättre och hela gruppen kunde prata utan att behöva överrösta varandra. Det var 27 ungdomar som var på plats, där åldern varierade mellan 14–18 år. Dialogsamtalet tog ca 50 min.

Södertälje 2

Kontaktperson: Johanna Järnhäll

Vi återvände till Södertälje men denna gång för ett möte med tjejfokus. Mötet tog plats på Tjejhuset i Södertälje. Tjejhuset är en separatistisk mötesplats för alla som identifierar sig som tjejer i åldrarna 13–23 år. Då det är en mötesplats med drop-in system så fick vi tyvärr inte prata med så många i rätt ålder för vår målgrupp. Däremot var själva besöket av platsen väldigt värdefullt eftersom det är ganska unikt för Stockholms län. Just på grund av mötesplatsens separatistiska natur så får deltagarna känna sig fria att prata om de ämnen som de annars kan ha svårt att prata om i andra rum. De som vi pratade med uttryckte att de gillade att vara på platsen för att de får stöd och vägledning av personalen på plats. De får också en plats att umgås med andra på.

Tyresö

Kontaktperson: Urban Kvarnefält

Fick känslan av att detta är en aktiv kommun som har flertalet olika aktiviteter till deltagare med funktionsnedsättning. De är som störst inom innebandy och varje fredag kör de disco på Bergfotens Fritidsgårds där det deltar minst 100 personer från alla möjliga kommuner. Här var flertalet missnöjda med färdtjänst, framförallt sker mycket misskommunikation på grund av språksvårigheter med chaufförer och de man beställer ifrån. De ansåg också att förarna inte har kunskap om olika funktionsnedsättningar vilket ofta skapar irritation och otrygghet hos passagerarna. Flera av deltagarna åker mellan kommuner främst för att hälsa på vänner och familj, eftersom är de flesta här bor på korttidsboenden etc.

Vallentuna

Kontaktperson: Christoffer Hofverberg

Mötet i Vallentuna tog plats på Nova Ungdomens hus. Detta möte hade tjejfokus. Vi träffade fyra tjejer 13–15 år. Genom samtal med personal på Nova fick vi veta att Vallentuna är en väldigt aktiv kommun. Lite därför också har de enligt dem på Nova få besökare på fritidsgården. Det finns ganska mycket att göra i kommunen men inte så många som deltar på ungdomens hus. Vallentuna gav oss intrycket att det är en föreningsdriven kommun med många som deltar i idrott. Även de som är äldre fortsätter att delta i idrottsaktiviteter. Vallentuna verkar vara en kommun som satsar mycket på kultur och idrott. De vi träffade hade inte så mycket att klaga på och kände sig stimulerade.

Vaxholm

Kontaktperson: Petri Goman

Detta var det vårt först “riktiga” dialogsamtal. Vi träffade här ungdomar i små grupper och valde på plats i och med gruppens storlek och den lilla tid vi hade på oss att använda övningarna att prata om frågorna i grupp istället. Vi träffade totalt 9 personer, det var 7 tjejer i åldern 15–18 och 2 killar som var 13 år. Ungdomarna var intresserade och ville verkligen få fram sina egna tankar och idéer på hur Vaxholm skulle kunna bli bättre för alla barn och unga på fritiden. Efter vårt första möte tog vi med oss att det inte alltid blir som man tänkt sig och att det här säkerligen inte skulle bli det första mötet som inte gick som vi tänkt oss. Men lärorikt och nyttigt att ha gjort och sett att det funkar även om man går ifrån grundtanken.

Vaxholm 2

Kontaktperson: Ann-Sofie Ferner

Vaxholm bestämde vi oss också för att besöka en andra gång efter ett relativt klen underlag från första mötet. Denna gång fick vi möjlighet att besöka en skola under en lektion med 25 st. 15 åringar. En väldigt pratglad grupp som delade med sig av sina åsikter. Här var det många som verkade ha slutat på sina aktiviteter och det var många som pendlade till Täby och Danderyd för att kunna utföra den aktivitet de ville. Skolan togs upp som en stor tidstjuv av fritiden, flera hade gärna haft en ytterligare aktivitet på fritiden om det funnits tid, men läxläsningen tog den tiden.